

Universitäts- und Landesbibliothek Bonn

Step'anos Imastasêr

Stephanos <von Siunien, Bischof>

Vağaršapat, 1902

[urn:nbn:de:hbz:5:1-162270](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:5:1-162270)

Goussen

3591

Goussen 359A

ԳԱՆՈՒՍՏ ՏԵՐ-ՄԿՐՏՁԵԱՆ

Johnson 3591

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԻՄԱՍՏԱՍԷՐ

Արտատպւիւն 1902 թ.-ի «Արարտի» Մատ-Ապրիլ համարներէց.

ՀՐԱՄԱՆԱԻ

Տ. Տ. ՄԿՐՏՁԻ Ա.

Վեհափառ և Սրբազնագոյն Կաթողիկոսի

Ամենայն Հայոց

ՎԱԴԱՐՇԱՊԱՏ

Տպարան Մայր Աթոռոյ Սրբոյ Էջմիածնի

1902

3591

Дозволено Цензурою 26 Июня 1902 г. г. Тифлисъ.

Համար 3501

Զ. № 102, Գէորգ. ցուց. թուղթ, երկաթագիր, գրուած Հայոց ՆԻ—ՆԼ [=Փրկչ. 971—981] թուին:

[Էջ 182^բ]

Վասն անապականութեան մարմնոյն, որք ասեմ թէ Որ անէ Եւ նուազէ ապականացու է. Եւ վասն զի մարմինն Քրիստոսի անէր Եւ զարգանայր Եւ ապականացու ոչ էր, զի Աստուծոյ մարմին էր՝ վկայութիւնսրբոց Եւ աստուածագանից, որք անապական խոստովանին յարգանդէ Եւ յաւիսեանս յաւիսենից:

ՈՏԵՓԱՆՆՈՍԻ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԻ ԱՍՏՅԵԱԼ*

[Ա.]

Աստուածական գրեցեալ զիրք զշնորհս Հոգւոյն սրբոյ ածել և նուազել և աշխատել և հանգչել ասեմ և ոչ եր-

*) Ստ-ն այս գրութիւնը «Երեւութականները» մեզ հասած միակ նշանաւոր վաւերագիրն է, որ մեծ լոյս է սփռում ութերորդ դարի առաջին կիսի, մասնաւորապէս Մանազկերտի ժողովի ցարդ այնքան վիճելի պատմութեան վրայ: Օձնեցին և Խոսրովի, ինչպէս յայտնի է, գրել են ընդդէմ «Երեւութականներին», որոնց պարագլուխները մէկն է այս Ստեփանոս Իմաստասէրը, որ մեր կարծիքով է նոյն ինքն Ստեփանոս Սիւնեցին: Այս Ստեփանոսն և Թէոդորոս Բաղէնը—Թէոդորոս Բղնունեաց եպիսկոպոսն «Երեւութականները» պարագլուխները են: Հակառակ հուսակցութեան—այն է կեդրոնի—ներկայացուցիչներն են Օձնեցին, Խոսրովի և այլն: Այս գրուածքով պարզ դադարեալ ենք կազմում Զ — Ը դարերի կրօնական-դաւանաբանական մեծ վիճելի և հուսակցութեանց մասին Հայաստանում: Ստեփանոսը ճիշտ այնպիսի հակառակորդ է Օձնեցուն, ինչպէս 10-դ դարում Խոսրով Անձևացին Անանիա Մոկացուն: Արժանի է ուշադրութեան, որ երկու դէպքերումն էլ Վասպուրականն և Սիւնիքն են ընդդէմ կեդրոնական իշխանութեան, կամ կեդրոնական իշխանութեան պաշտպանած վարդապետութեան: Առ այժմս բաւականանում ենք այս «Երեւութական» նշանաւոր վաւերագիրը հրատարակելով, վերապահելով մեզ այս ինդքին վերադառնալ մի ուրիշ անգամ:

Գալուստ Տէր-Մկրտչեան

Տող 1 ձեռագրում ձՂԶ հատուածաթիւ 8 Զ. գրեցեալ

10 բեր ապականացու. և այս ցուցանի վեցեկին տարազաւք,
զաճական և զնուազական անապական, և զոչ աճական և
զոչ նուազական ապականացու, այսպէս.

[Ա.] Ապականացու անապականութեամբ աճեալ և
նուազեալ, որք ի լինելութեան և յապականութեան են
15 բնութեամբ:

[Բ.] Ապականացու անապականութեամբ աճեալ և
նուազեալ, որպէս արտաքոյ բնութեան, աստուածային
սքանչելիաւք առ Եղիսէիւ մարգարէիւ իւզն | աճեցեալ ա-
մենայն յաղթութեամբ, և առ Տերամբ մերով նկանակքն
20 և ձկունքն:

[Գ.] Անապական՝ անապականութեամբ աճեալ և
նուազեալ, որպէս կողն առ Ադամ՝ նուազեալ և առ կինն
աճեցեալ, այսինքն է յառնուէն նուազեալ և [ի]նուէն
աճեցեալ:

25 [Դ.] Անապական՝ անապականութեամբ ոչ աճեալ և
ոչ նուազեալ — աստուածայինքն, զի զհրեշտակայինն
[Թողար, զի ըստ հարանցն սրբոց՝ է և ի նոսա աճման
աւրինակ անհանդիպելի մարդկային խորհրդոց ըստ Գրի-
գորի Նիւսացոյ, զոր ի Գիրս Կազմութեանն ցուցանէ:

30 [Ե.] Ապականացու ան[ապական]աբար ոչ աճեալ և
ոչ նուազեալ, որպէս Իսրայէլ յանապատին ի հերս և
յղլնգունս և ի զգեսաս:

[Զ.] [Ապականացու] ապականացուաբար ոչ աճեալ
և ոչ նուազեալ՝ բնութիւնս մեր որ ըստ սահմանի, որ
35 ի սեռէ է և գոյացուցիչ զանազանութեանց են, յԱդամայ
մինչև ցկատարումն աշխարհիս. նոյն աւրինակ սահմանի
և յայլ կենդանիս նովին աւրինակաւ:

Արդ եթէ զնախնի մարդոյն զմարմինն ստեղծանէր

զընցեալ 10 2. զհին 18 2. մարգարիւ 2. եղ 183 ա 26 2. զհրաշ-
տակախնսն 30 2. ապականացուանաբար 31 2. իէդ 32 2. ի
սգեսաս 33 2. իփ փակագծուած բառը 38 2. էթէ 2. ստեղծանէր

յերկրէ անապական՝ Բանն Աստուած, զիւր ոչ կարէր
 40 անապական ստեղծանել յարգանդի կուսին. և որ զԻս-
 րայէլ զդառնացուցիչ տունն պահեաց անապական ի ծայրս
 և զգեստան, և զմանկանց մարմինսն և զհանդերձս, զիւր
 մարմին ոչ կարէր անապական պահել ամենայնիւ: Եւ
 եթէ տարակուսիս ընդ անապական մարմին Բանին Աս-
 45 տուծոյ, նախ տարակուսեցիր ընդ կուսութեամբն յղու-
 թիւնն [ի . . . . . ծ]նունդն, զի ասէ՝ զայր ոչ գիտեմ,
 և զոր ծնաւ արմատ ի ծարաւուտ երկրի, արմատն Յես-
 [սե]այ, և որ կանգնելոցն է իշխան հեթանոսաց՝ զրէթէ
 ապականացու էր մարմինն ըստ քում լեզուագարութեանդ:
 50 Գեղարդն և բեռացն վերքն ընդէր նոյն աւրինակ մնա-
 ցին — ի ցուցանել աշակերտին, կամ ի միւսանգամ գա-
 լստեանն: Հայեցին ի նա՝ յոր խոցեցինն: Եւ հասարա-
 կաց մարմնոյ ոչ էր համեմատ մարմինն տերունոյն, զի որք
 յառնեն ի մեռելոց ոչ ունին վերս և ոչ խոցումն, այլ
 55 զի գիտացես թէ և ի ծննդենէն մինչև յարութիւնն և
 յարութենէն մինչև ցհասարակաց յարութիւնն նոյնաւ-
 րինակ ունէր զմարմինն: Այլ ըստ ժամանակին թողացու-
 ցանէր որպէս և ինքն Հայր, աւրինակ՝ ի մորենոջն, քանզի
 հուր բորբոքեալ երևէր Մովսիսի. և այլ աւրինակ՝ յոր-
 60 ժամ ծածկեաց զնա ի փապար վիմին, և այլ կերպաւք՝
 նահապետին Աբրահամու, ի նմանութիւն արանց ուղեո-
 րաց քաղցելոց և աշխատելոց: Նոյն աւրինակ և Տէր
 մեր: Այլ աւրինակ՝ նովին մինչև ցերեսուն ամն անապա-
 կան մարմնովն ի ծածկութեան և ի հնազանդութեան, և

39 2. Լարեր 40 2. զէ՛ղ 42 2. սգեստան 46 2. երկու կամ երեք
 քառ կարմրադեղով ջնջած 47 2. ի ծարուտ Հմմտ. «իբրեւ զարմա-
 ի ծարաւուտ երկրէ». Ես. ԾԳ. 2. 2. յեսայ. Հմմտ. «Արմասն Յես-
 սեայ». Հռոմ. ԺԵ, 12. Ես. ԺԱ, 1. 48 2. զրէթէ 49 2. ապակա-
 նացուեր 51 2. գալլստեանն 52 2. հայեցին ի նայ. Յովն. ԺԹ,
 37. 53 2. ոչ էր 54 2. այն զի գիտացես 56 2. ընցհասարակաց
 58 2. ինք 59 2. մուսեսի 60 2. ի փայպար 61 2. նախապետին
 63 2. մինչև ցլ

65 զինի այնորիկ մինչև ցխաչն աստուածային սքանչելագոր-
 ծութեամբ և վարդապետութեանն իշխանութեամբ և
 հրամանին ճոխութեամբ, և յանմ . . . . . անխն հան-
 գստեամբ ի բարեբանեալ աւուրն, իսկ զինի յարութեանն
 | հաստատելով զյարութեանն կերակրովքն և լուսաւո-
 70 րագոյն տեսութեամբն, և զցրուեալ և զտարակուսեալ
 աշակերտսն հաստատել ի հաւատսն յարութեանն, ժո-
 ղովելով առ ինքն բազմաւրինակ երեմամբն, իսկ ի միւս-
 անգամ գալստեանն փառաւք և զաւրութեամբ և աս-
 տուածային հրաշագործութեամբ ի բոց հրոյ, առնել
 75 վրեժխնդրութիւն այնոցիկ որ ոչ հաւատացին աւետա-
 րանին: Եւ եթէ ըստ կաթինն և ըստ կերակրոյն ասա-
 ցես ապականացու, ապա և յետ յարութեանն եկեր ընդ
 աշակերտսն: Եւ եթէ ըստ խոցմանն ասիցես ապականա-
 ցու, ապա և զինի յարութեանն: Եւ որ առնուս վկա-
 80 յութիւն զՊաւղոսի առաքելոյ ասելն, թէ Յարոյց զնա
 ի մեռելոց և ոչ ևս դառնալոց է յապականութիւն, զայս
 ակնարկութիւն տալով, թէ ապականութիւն ունէր յա-
 ռաջ, ոչ որ ի հերձուածոյաց ասաց զայդ, ոչ Նստոր և
 ոչ նախ քան զնա, զի ապականացու ասելն, այլ ոչ ապա-
 85 կանեալ, թէպէտ և նոյն միտք են ապականացու ասել,
 զի մահկանացուն ի հարկէ մեռանի և ապականացու[ն]
 նոյն աւրինակ: Զինչ առնիցես զմարգարէին բանն որ
 ասէ, թէ Հոգի որ ելանէ՝ այլ ոչ ևս դառնայ, եթէ ոչ
 դառնայ զիսորդ զգենու մարմին միւսանդամ: Արդ՝ ըստ
 90 քում առարկութեանդ դառնալոց է միւսանդամ յապա-
 կանութիւն, որպէս Ովրոգէնէս իշխեաց ասել՝ դարձեալ
 խաչ և չարչարանք և կրկին յարութիւն: Այլ զիտա՝ զի

67 Ձ. երկու քառ խոնարարիւնից եղծուած 68 Ձ. իսկ
 զինի յարութեանն իսկ զինի յարութեանն 69 Ձ. էջ 183 բ 75 Ձ.
 վրեժխնդրութիւն 76 Ձ. էթէ 78 Ձ. էթէ 80 Ձ. յարոց 81 Ձ. դառ-
 նալոց յուսանցումն հ. 80—81 Գործք Առ. ԺԳ. 34. 83 Ձ. զայս յետոյ
 ուղղուած զայս. դ.—զայդ 85 Ձ. թեպէտ 87 Ձ. առնեցես 88 Սաղմ.
 45, 39 . 89 Ձ. դառնա Ձ. սգենու 90 Ձ. առարկութեանդ 91 Ձ. որպէս

բազում իրք յաստուածային գիրս ի հասարակէն ասին,
 ոչ հաստատելով, այլ ի բաց բառնալով. որպէս և Մեք,
 95 առաքեալն ասէ, թէ ոչ վասն արդարութեանց մերոց զոր
 արարաք. ոչ զնէ աստ, այլ ի բաց բառնայ, սոյնպէս և
 զայն հրաժարեցուցանէ ասելով՝ Ո՛չ դառնալոց է յայն որ
 ոչն էր: Եւ դարձեալ զի խոնարհեցաւ ի մեզ Տէր Յիսուս
 և կենդործեաց զապականութիւնս մեր. զի դառնալն
 400 աստ ոչ փոխարկութիւն ըստ բնութեանն է, այլ խոնար-
 հութեան Արարչին առ իւր արարածս: Եւ որպէս վասն
 Պետրոսի գրեալ է, թէ Դարձաւ ի մարմինն, ոչ եթէ ի
 մարմինն փոխեցաւ: Եւ բազ[ում] ուրեք այլ նոյն աւ-
 րինակ երեւի ասացեալ, որպէս Դարձաւ Յիսուս զաւրու-
 405 թեամբ Հոգոյն, և Դարձ առ մեզ Աստուած Փրկիչ մեր:

Եւ եթէ բազումք յաստուածային գիրս հաւասա-
 րէն ասեն ոչ զնելով, այլ հրաժարեցուցանելով՝ զայս
 քեզ ուսուցանէ Իրիզոր Աստուածաբանն: Եւ զի ծնաւ,
 այլ ի կուսէ, և զծնեալն կոչէ մարգարէն Ընդ մեզ Աս-
 410 տուած, և կերակրեցաւ կաթամբ, և զոր մարգարէն յի-
 շէ, այլ նա էր որ զսակաւ նկանակսն ի բազմահազարսն ա-
 ճեցոյց: Թէ սոսկ [մարդ]ոյ էր մարմինն ո՞րք ընդդէմ
 ինչ ասէր, ապա թէ Աստուծոյ մարմին էր՝ մի՛ իբրեւ
 զհասարակաց մարմին կարծիցես. և ի մնուր եղաւ պա-
 415 տանաւր . . . տեայ, | և որ ի կարգին է: Այլ զմարմին
 հրեշտակք պարաբերեցին, և ի թեթեւ ամպոյն նստաւ.
 և Վախճանաւ և շարժմամբ են ճանապարհք նորա ըստ
 մարգարէին. և զգուշացեալ պահէր զտղայսն ամենայն

94—96=«Ոչ ի գործոց արդարութեան զոր արարաւ մեք». Տիմ. Գ,
 5. 96 2. բառնա 98 2. ոչն էր 102=«Եւ դարձաւ ի մարմինն եւ ա-
 սեւ». Գործք Առ. Թ, 40 102 2. էթէ 103 2. եւ բազ ուրուր 104 Ղուկ.
 Գ, 14. 105 Սաղմ. 2Դ, 5. 106 2. էթէ 111 2. աճեցոց 112 2.
 սոսկ . . . ոյ էր խոնարութիւնից մի քանի տառ ջնջուած 2. ընդդէմ
 115 2. մի երկու տառ անվերծանելի 2. էջ 184^ա. 116 2. հրշտակք 117 Նա-

յիւրաքանչիւր ժամանակի. և մինչ էր յորովայնի կուսին՝
 120 ստեղծանէր զամենայն մանկունսն ըստ պատկերի իւրոյ,
 Զանդործս իմ տեսանելով՝ որպէս մարգարէն ասէ, թէ
 Մինչև ստեղծեալ է զքեզ՝ յորովայնէ գիտեմ զքեզ. և
 քաղցն և ծարաւն ոչինչ զապականուծիւն ցուցանեն
 տէրունեան մարմնոյն, զի յետ քառասուն աւուր թոյլ
 125 ետ մարմնոյն քաղցնուլ, այն՝ որ ասէ թէ Քաղցեայ ընդ
 քեզ ոչինչ ասացի. և դարձեալ թէ Ոչ ուտեմ զմիս
 զուարակաց. և որ աղաղակէր՝ եթէ ոք ծարաւի իցէ,
 [եկեսցէ] առ իս և արբցէ. և հաւատացելոցն ասէ՝ Գետք
 յորովայնէ նորա բղխեցեն ջրոց խաղաղացեալ ի կեանսն
 130 յաւիտենից: Եւ եկեալ կամաւ և ճոխուծեամբ ի խաչն
 Աստուածորդին ընդդէմ կործանմանն ղնել զբարձրու-
 թիւնն, և անարգել յարձակմանն՝ զքաջուծեամբ տա-
 րածելն, և դատապարտուծեան ճաշակմանն՝ առնուլ կե-
 րակուր իւր ղեղի չարաչար ըմպելով քացախ, այն որոյ
 135 վիրաւքն բժշկեցաք. և մարգարէն Դաւիթ ասէ՝ Առա-
 քեաց զբան իւր և բժշկեաց զնոսա յապականուծենէ:
 Տես զինչ մեկնէ զայս Յոհան Ոսկեբերան. Այլ թէպէտ և
 կաթնասուն եղև, կրեաց զտրամուծիւն և զաշխատու-
 թիւն, այլ ոչ ըստ այնմ ապականացու, և որ ի կար-
 140 գին է:

Լուս Ա, 3. 119 2. մինչ էր 120 2. մանդունսն 121 Սաղմ.
 ՃԼԸ, 16. 121 2. թէ 122=«Մինչև ստեղծեալ էիր յորովայնի,
 գիտեմ գիտեմ». Երեմ. Ա, 5. 125=«Թէ քաղցեաց, քեզ ինչ ոչ ասա-
 ցից». Սաղմ. եթ, 12. 126 Սաղմ. եթ, 13. 127 2. էթէ 127 Յովն.
 է, 37. 129 2. յորովանէ 2. բղխեցեն 128—130=«Գետք յորովայնէ
 նորա բղխեցեն ջրոց կենդանութեան». Յովն. է, 38. 131 2. ընդ-
 դէմ 134 2. չարաչար 135 — 136=«Առաքեաց զբան իւր եւ բը-
 ժեկեաց զնոսա, եւ փրկեաց զնոսա յապականութենէ իւրեանց»: Սաղմ.
 ՃԶ, 30. 371 2. թէպէտ

[Բ.]

Վ Կ Ա Յ Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ք.

Երևանս ասէ. Որ եկն և միաւորութիւն գործեաց
Աստուծոյ և մարդոյն, քանզի մեր ոչ կարեցելոցս այլ-
աւրինակաբար ինչ կցորդութիւն ընդունել զանապա-
կանութեան, եթէ ոչ նորա եկեալ էր առ մեզ. զի անտե-
սանելի և աներևոյթ ելովն՝ ոչինչ մեզ աւգուտ առնէր:
Արդ՝ եղև տեսանելի, զի ըստ ամենայն մասին կցորդու-
թեան առցուք զանապականութիւն: Ընդունայն և ստոտի
են ամենայն որ զանաւրինութիւնն անարգեն զԱստու-
ծոյ և զմարմնոյս փրկութիւնս ուրանան և զվերստին
ծնունդն նորա անպատուեն, ոչ գոյ ընդունական ասե-
լով զանապականութիւն:

Նորին. Արդ՝ եկն Որդին Աստուծոյ և զգեցաւ մար-
մին անապական յանապական կուսէ:

Եւ ասէր Քրիստոս ասէ. Զմեր զհոգեղ[էն] զբնու-
թիւնս զգեցաւ և խառնեաց յանապական աստուածու-
թիւնն, զի տացէ մեզ զիւր զանմահութիւնն. և զապա-
կանացու մարմինս մեր խառնեաց յանապականութիւն
աստուածութեանն, զի զբնութիւնս մեր անապականս
գործեցցէ:

Եւ Արևանս ասէ. Եւ համայն Աղամ յերկնէ յեր-
կիր իջոյց, բայց Քրիստոս յերկրէ յերկինս եհան. Աղամ
զանմեղն յապականութիւն և ի դատապարտութիւն մա-
հու իջոյց, իսկ Քրիստոս զայս անապական և լուծիչ
մահու եցոյց. յաղաղս այնորիկ ուր ապականեցաւ մար-
մինն՝ անդ առաքէ զիւր մարմինն, և ուր ըմբռնեցաւ
մարդկային բնութիւնս մահուամբ՝ անդ ցուցանէ Քրիս-

Տող 1 2. վկայութիւնք բառը շուսանցում. 5 2. եկեալ էր
10 2. զվերըստին 13 2. սգեցաւ 15 2. զհոգեղ 16 2. սգեցաւ
20 2. գործեցէ 22 2. իջոյց 24 2. իջոյց 25 եղ 184^բ 26 2. ընպու-

տոս զմարդկային ոգին որ իւրն էր, զի ուր սերմանեցաւ
ապականութիւն՝ անդուստ ծագեցէ անապականութիւն,
50 և այնպէս հաղորդս արացէ իւրում անապականու-
թեանն և անմահութեանն. քանզի Աստուած էր, որ
ապականէր և ջնջէր զտկարութիւն ապականութեան և
զդեցուցանէր մարմնոյն զանապականութիւն:

Եւ երբեք առ յապագս անսերմնապէս և անապական
55 քննութեանն Տէառն. Սպասաւորեաց կոյսն ի ձեռն անապա-
կանութեանն Քրիստոսի, պահեաց միշտ զկուսութիւնն
վասն զի միշտ անապականութեանն փափազեաց. եղև մայր
անապականութեանն [թեանն] և ոչ կարաց լինել ազախին ապա-
կանութեան, քանզի յորում ստեղծաւ անապական շա-
40ւեղ՝ ապականութեանն լինել ոչ կարէր, յեղումն անփորձ
ամուսնութեանն խորհրդապէս ոչ կարէր ապականութեանն
տեղի գտանել, քանզի ոչ կարէր զանապականութիւնն
պարտել ապականութիւն:

Եւ երանելին Զէնոբ Գրէ. Զի որպէս Ադամ եղև
45 սկիզբն այնոցիկ, որ լուծանին յանապականութենէն յա-
պականութիւն, նոյնպէս և Տէրն մեր եղև սկիզբն այնո-
ցիկ, որ լուծանին յապականութենէ յանապականութիւն:
Ադամ ապականեցաւ և ծնունդք իւր ըստ նմանութեանն
նորա, իսկ Տէրն մեր խափանեաց զապականութիւն իրբև
50 ինքն ընդ ապականութեամբ ոչ վախեցաւ, զի ոչ գտաւ
ի ներքոյ մեղաց. զի ուր թագաւորէ մեղք՝ անդ տիրէ
ապականութիւն: Եւ վասն այնորիկ ոչ տիրեաց ապակա-
նութիւն ի Տէր մեր, զի ոչ թագաւորեցին ի նմա մեղք:

Նորէն. Մարմինն որ էր յարարածոց ոչ երբեք ան-
55 կաւ ի հնազանդութիւն ապականեալ մտաց, այլ միացաւ

նեցաւ 28 2. իւրն եր 29 2. ծագեցէ 30 2. այնպէս 2. արացէ
31 2. աստուած եր 33 2. սղեցուցանէր 38 2. անապականութեանն
39 2. անապական յռսանցիում ութեանն—անապականութեանն
8. շաւեղ—շառաւեղ 40 2. կարեր 41 2. կարեր 44 2. Զեւնոր
45 2. սկիզբն 2. յապականութենէն 47 2. յապականութենէ

Բանին, զգեցաւ զնա և եղև մարմին անապական երկնա-
ւոր Բանին, իբրև այն թէ յիսկութենէ աստուածու-
թեանն իցէ:

Եւ Քնն Բարսիլ աւ Եպոդինար աւ. Որպէս մահկա-
60 նացուս այս զգենլով զանմահութիւն՝ ոչ ևս մեռանի, և
ապականացուս այս զգենլով զանապականութիւն՝ ոչ ևս
ապականի նոյնպէս և միտք աստուածացեալք միաւո-
րութեամբ Աստուծոյ Բանին՝ ոչ փոփոխին. այլ զոր աւ-
րինակ սպիտակութիւն ասու ներկեալ դունով ծիր[անւ]ոյ
65 ոչ երկզոյն այլ մի նոյնպէս և միտք պայծառացեալք և
աստուածացեալք մի[ա . . ոչ երկու այ. առաջ . . . ք],
քանդի ոչ այլ ինչ կամին միտքն և այլ ինչ բանն: Եւ
որպէս հրացեալ երկաթ իմանամ հուր և երկաթ, նոյն-
պէս և զՅիսուս զԱստուածն Բան մարդացեալ:

70 Եւ Դրեհոր Աստուածաբանն աւ. Ի կուսէն յառաջ
եկեալ ի Մարիամայ | անճառաբար և առանց աղտոյ, վա-
սըն զի ոչինչ աղտ ուր Աստուած է և որով փրկութիւնն:

Նորին. Քանդի այնպէս է, որպէս վասն մեր է զե-
նուն և պատմութեան անապականութեան է և կոչի. և
75 կատարեալ ոչ վասն աստուածութեանն միայն, քան զոր
ոչինչ է կատարելագոյն, այլ յաղաղս առելոյն և աւծե-
լոյ աստուածութեամբն և եղելոյ որպէս որ էաւծն, հա-
մարձակիմ՝ ասել զուզաստուած:

Եւ Յոհան Երոստատի աւ. Վասն զի բոցատերև
80 վարդն յանապականէն Մարիամայ անապականաբար ծաղ-
կեալ:

Նորին. Յայանեցաւ այսաւր Աստուած ի կուսէ և

562. սգեցաւ 57 2. յիսկութենէ 60 2. սգենով վրան աւելացրած էլ
— սգենելով 61 2. սգենլով 63 2. այ քանին 2. փոխփոխին ուղ-
ղուած փոփոխին 64 2. ծիրոյ 66 փակագծուածը կարմրադեղով ջնշուած,
ընթերցուածն էլ ոչ սպանով 71 էջ 185^ա 77 2. էեաւծն 78 Այս հա-
տուածն առնուած է Աստուածաբանի ի Պատմն ճառից, զիս ՀԲ «զուգա-
տուած»: 79 2. Էմայել 80 2. մարիամա 81 Այս հատուածը մակերե-
րանի առնուած ՀԲ. «Բոցատերև վարդն յանապական Մարիամայ

կոյսն մնաց կոյս, և եղև մայր, զի պատճառք անապականութիւնն և ապականութիւն երբեք ոչ գործեաց:

83 Եւ Եպիփան պատմէ. Քանզի ամենայն ինչ կարողութիւն է Աստուծոյ՝ և զապականելին փոխել յանապականութիւն, և որ ի վերայ երկրիս է կատարել յանապականութիւն, և մի՛ ոք զարմացի:

Նորին. Ամենակարող Բանն Աստուած զդեցեալ մարմին յապականեալ մարմնոյս և անդէն ընդ առնուլն իսկ գործեաց զնա անապական:

Թէորէ Եպիփանոս Անկիւբիայ Ժրէ. Ահա յայտնեցաւ այսաւր Աստուած ի կուսէ և կոյսն մնաց կոյս անարատ, զի որ առանց ապականութեանն էր՝ զապականութիւն ոչ գործեաց, և որ ստեղծիչ անմահութեանն՝ զոք ոչ ապականէր:

Եւ Պրոկլ պատմէ. Վասն այնորիկ և Քարբիելէ տալ զաւետին Ծննդեանն ասէ, նա ինքն փրկեացէ զժողովուրդս իւր յամենայն յապականութենէ. իսկ արդ՝ աշխարհս ոչ կարէ փրկել ի մեղաց, որ ինքն ապականութեամբ յերկիր անկեալ է:

Եւ Յոհան Ոսկեբերան պատմէ. Զարմանամ ընդ ոմանս որ ասեն, թէ մինչ ապականացու չէր մարմինն Քրիստոսի զիարդ զնշան բեւեռացն և զխոցուածն եցոյց Թոմայի. եցոյց և յամալթ արար զհերիտիկոսս, զի և յառաջ քան զյարութիւնն անապական էր:

անապական ծաղկեաց». Ոսկ. յար. («բոցատերև»): «Բոցատերև վարդ» ասացուածը կայ ևս «Խորենացու» Վարդավառի ձառում: 84 Հմմտ. «Յոհանու Նմա Հրպարի. Այլ վասն զի բոցատէր և (—բոցատերև) վարդն անապական ծաղկեալ յանապական կուսէն. բանն աստուած ծնաւ ի կուսէն և կոյսն մնաց անապական, զի ուր պատճառ անապականութեան էր՝ անդ ոչ գործեցաւ ապականութիւն» (2Եւ. Խ 1538, էջ 29^բ): 85 2. Էպիփան 87 2. ի վերա 88 2. զարմացի 89 2. ամենակարող 92 2. Եպիսկոպոս 98 2. փրկեցէ 99 2. յամենայն յապականութենէ 101 2. անդեալ է 102 2. ոսկեբերան 106 2. անապական ապական էր

Նորին. Այլ է մարմին և այլ է մահ և այլ ապակա-
նութիւն. ոչ մարմին ապականութիւն է և ոչ ապակա-
նութիւն մարմին: Ապականացու է մարմին, այլ ոչ ապա-
410 կանութիւն մարմին, և մահկանացու է մարմին, այլ ոչ
մահ մարմին: Քանզի մարմին դործ եղև Աստուծոյ, իսկ
ապականութիւն և մահ ի մեղաց ի ներքս մտին:

Եւ Կիւրէլ Աղեթաանդրասի ասէ. Աստուած Բանն
ստորարկեաց զինքն յոր ոչն էր, զի և յոր ոչն էր մարդն
415 եղիցի բնութիւնն աստուածային գերունակութեանն ար-
ժանաւորութեամբ և զառ նայն միաւորութեամբ վա-
յելչաւորեալ, և վերաբերեցաւ առաւել քան զբնու-
թիւնն, կամ թէ վերաբերեաց քան զբնութիւնն զան-
յելլին իբրև զԱստուած. վայել էր զանապականելին բռ-
420 նահարել զբնութենէ զընդ ապականութեամբ, զի զնա
ի բաց փոխեցէ յապականութենէն: Եւ առ Բանն Աս-
տուած մարմին ի կուսէն անապական և ոչ գտաւ ապա-
կանութիւն ի նմա քանզի որպէս ուր իցէ լոյս՝ անդ
անդործ է իսկ ամենեւին խաւար, այսպէս առ ընթեր
425 եղելոյ անապականութեանն՝ ամենեւին ոչ գտանի ապա-
կանութիւն:

Եւ Տէֆֆէն ասէ. Քանզի որպէս խորհեցաւդի Աս-
տուծոյ առաւ ի կողէն Ադամայ և եղև կին, այսպէս և
երկրորդ Ադամ, այս է Քրիստոս, յանապականէ և յա-
430 նազաոյ մարմնոյ կուսին մարդ եղև անապական մնալով
Աստուած:

Նորին. Ծնաւ ի սրբոյ կուսէն և զկուսութիւնն ոչ
ապականեաց, քանզի Աստուած էր անապականելի մարմ-
նովն ծնիցեալն. թաղիւր և ի բաց քակէր զապականու-

114 2. զինքն յոր ոչն էր 118—119 2. զայնցեղլին 119 2. վայել 120
2. զբնութենէ 121 2. փոխեցէ յապականութենէն 121 եջ 185^թ 123
2. որպէս

455 թիւնն իբր Աստուած անապական և մարմնացեալ Աստուծոյն Բան զմահուն խայթոց անապական մարմնովն ջնջեաց անդէն իսկ ի մարմնա[նա]ն:

Նորին. Մարմինք մեր ի ցանկութենէ և ի մեղաց, իսկ Բանին Աստուծոյ ի Հոգոյն սրբոյ եղեալ, սուրբ և
440 անապական, իսկ մերս լի է ապականութեամբ և ամենայն աղտեղութեամբ, վասն այսորիկ նա մատուցաւ փոխանակ մեր, զի մեք փոխիմք յապականութենէ յանապականութիւն, կալով մեզ ի նմա, զի և նա իսկ կայ ի մեզ, յորս ուտեմք զմարմինն նորա անապական, որ է
445 հաց կենաց, և ընպեմք զարիւն նորա պատուական:

Եւ Փիլասոսն Եպիսկոպոս ասէ. Ապա ուրեմն առանց ամենայն ցանկութեանց և ապականութեանց մարդացեալ Աստուածն Բանն, և ոչ ապականութիւն յիւրաքանչիւր բոսոյ, և ոչ մի ինչ ի շարժմանց հոգոյ և մարմնոյ, որ
450 է բոյս իւրաքանչիւր ապականութեանց. այլ որպէս էրն յառաջ քան զստունգանելն մարդն ա[ռա]ջին, զայն եցոյց Բանն ի մարմինն իւր ի միտնալն անապական. բնութիւնն և ոչ մեղք, մարմին և հոգի և ոչ ապականութիւն:

Նորին. Ապա ուրեմն վարքն Քրիստոսի ի ծննդե-
455 նէն Քրիստոսի մինչև ցլազն միաւորութիւն ճշմարիտ առանց մեղաց և ապականութեան եղեալ ըստ բնութեան նախաստեղծին Ադամայ անապական:

Նորին. Արդ՝ մարմին ճշմարիտ և ցանկութիւն ոչ ի նմա և ոչ հաշումն, և ոչ բնական հիւանդութիւն, և
460 ոչ մի ինչ պատճառս ապականութեան և դատապարտութեան Ադամայ, այլ ազատ և անմահ և անապական, որպէս մարմին Աստուծոյ: Էսու ի կուսէն մարմին

136 2. հայթոց 137 2. ի մարմնալն 138 2. ի ցանկութեանէ 140 2. ամէնայն 142 2. յապականութեանէ 146 2. իպիսկոպոս 147 2. ամէնայն 150 2. իւրաքանչիւրաքանչիւր 151 2. աջին 154 2. ի ծննդեանէն քի 162 2. եսու

անապական և շունչ անփոփոխելի զի անամուսնութեամբ
մարմնացաւ, զմարմինս մեր արար մարմին իւր, և զշունչ
463 մեր շունչ զիմի իւրոյ, բնակեցաւ յարգանդի իննամենայ,
որ նկարէ զսաղմն յարգանդի, ծնաւ որպէս մարդ և ոչ
եւրոծ գկուսութիւն ծնաւդին, այլ եկաց մնաց միշտ ա-
նապական կոյսն:

| Պէտքոս Սեփեայ Եպիսկոպոս ասէ. Ծնանիւր Էմանուէլն
470 մարդացեալ յիմանալի բովս զմարդկութիւնն յաստուա-
ծութեանն հրացուցեալ. քանզի Աստուած է և ամենայն
ինչ հետեւի ամա. թէպէտ ամպ և մէք շուրջ զնովաւ,
այլ ինքն լոյս է. թէպէտ և ի բաժակ մահու խոնարհի
այլ ինքն անմահ է և անապական:

475 Նորն. Ի սուրբ և յանարատ կուսէն միացոյց իւր
մարմինն և արար երկնաւոր հաց, վստն իւր ի յերկնուստ
իջիցն, և կոչեաց կերակուր և ըմպելի և կեցուցիչ ճա-
շակաւդաց զնա:

Դասիւն Հարթացի ասէ. Քանզի նախաժամանէր Հոգին
480 ի կոյսն քան զյղացումն մարմնոյն. ըստ որում Հոգի
սուրբ եկեսցէ ի քեզ. որոյ յայտ է ոչ ի նախալղացեալ
սաղմի, կամ թէ ի մարմնի, կամ ի կերպացելում սուրբ
Հոգին եկեալ միացի կամ բնակեսցէ ըստ նոցա, այլ
ի նախահոգելից արգանդին և նախասրբեցելում, ըստ
485 նորա միայն գիտութեան: Նա ինքն ասէր. Յորեանա-
հատն սուրբ մարմինն ծնցի, և ի նմին մնացեալ ի նոյն
շաղեալ կատարեսցի: Ե՞ջ յարգանդ կուսին առեալ ի նմա-
նէ զճառայի զկերպ. ոչ յանապականէ և ապականացու,
այլ յապականացուէս անապականացուեալ, և յախտա-
490 կրելոյս անախտ: Զի թէ ոչ անախտ էր սա՝ և ոչ սպա-
նանել զախտսն ոչ կրելով ոչ կարէր. և եթէ ոչ անա-

169 եջ 186^ա 169 2. Եպիսկոպոս 172 2. մեք 173 2. խոբարհի 175 2.
միացոց 177 2. բնակելի 179 2. նախաժամանէր 184 2. ի նախահոգելից
187 2. եջ 189 2. անապականացուեալ = առդոֆ անապականացու-
ցեալ? 191 2. նախ ոչ կրելով, յեոյ ոչ-ը կարմեաղեղով ընչած 191 2. էթէ

պական՝ զապականութիւն ոչ կարէր լուծանել. և եթէ
 ոչ անմահ՝ նորա մեռանելովն և խափանիւր ոչ մահ. զի
 յանախտին ապաքէն ախտք մեռանին, և յանապականին
 195 ապականութիւն լուծանի, և յանմահին՝ մահ:

Եւ Յոհան Կարնոյ Բաղասացի առ. Դարձեալ ի մերում
 մահուանն ապականութեան [ն ստ] եղծումն գործառնի.
 իսկ Աստուածն Բանն մեր ասացելովն մահացեալ, անա-
 պական և անմահ մնացեալ նովին մարմնովն. քանզի զմե-
 200 ռանելն ստուգապէս, հիւսանիլն կտառով և ի դամբանի
 ներծածկիլ և ի զինահարիլն բղխումն արեանն պիտա-
 ռոցէ զկենդանին մնալ: Ապա եթէ զմեղս եբարձ, որ է
 մայր ապականութեան, զիմրդ ասեն թէ մարմինն նորա
 ապականացու էր: Սի զճշմարտութիւնն ստուեր համա-
 205 րեսցիս. ոչ յաղթահարի ի կրից անապական և աստուա-
 ծախառն մարմինն. քանզի որ զքեզն ապականէին՝ նո-
 քաւք վարեցաւ ծննդեամբ [յառաջ] եկեալ, զի զապա-
 կանագործութեան քակտեսցէ զհիմունս. ածեաց հա-
 սակաւ, զի զաճմանն կատարելագործեսցէ, զյապակա-
 210 նութենէն ածելականս եղեալ. թլփատի մարմնով, զի մեր-
 կացուցէ ի մէջ զծածկոյթ ապականութեանն: Անախ-
 տակրելի և անապական մաքրութեամբ մեռանի ապակա-

192 Ձ. էթէ 194 Ձ. ապաքէն 196 Ձ. քաղաքեցի 197 Ձ.
 Կարմրադեղով ջնջուած են փակագծուած երեք տառեր, որով ստացուում է—
 ապականութեան եղծումն: Հմմտ. Այս Յոհան Կարնեցոյ, առանց
 հեղինակի անուան յիշատակութեան, ամբողջ մի հասուած կայ Թեոդորոս
 Բոքեմաւորի մէջ. «Դարձեալ ի մերում մահուանն ապականու-
 թիւն և եղծումն գործառնի. իսկ Աստուածն Բան մերառեցե-
 լովն մահացեալ, անապական և անմահ մնաց նովին մարմնովն:
 Քանզի զմեռանիլն ստուգապէս՝ հիւսանիլն կտառովն և ի տա-
 պանի ներծածկիլն վկայեն ճշմարտութեանն (սպարի Չեռագիրը՝
 ճշմարտութիւնն). և ի զինահարիլն բղխումն արեանն պիտառոցէ
 զկենդանին մնալ»: Ընդդէմ Մայրագումացոյն, հը 153, Վեմես. 1833.
 200 Ձ. ստուգապէս 203 Ձ. էթէ Ձ. էբարձ 204 Ձ. համարեցիս
 207 փակագծուածը. Կարմրադեղով ջնջած 208 Ձ. քակտեցէ 209 Ձ. զաճ-
 մանն կատարելագործեցէ զյապականութենէն 210 Ձ. մերկա-

- նութիւն խոտոյս ի միաւորութեան հրոյն, և ծաղիկն
անապական ծաղկէ յարմատոյն | ի հուր անապականա-
215 րար: Եւ նովին հրով ջրարբի և զարգանայ, զի միաւ-
րութիւն ի վեր քան զմիտս եղեալ, և միարան ծոց կու-
սին, և կոյսն աստուածածին, և անապական ծնեցեալն:
Քանզի զի՞նչ անխախտան պահել ծնաւդին զկուսութիւնն,
եթէ ոչ զանապականութիւն ցուցանէ և զաստուածու-
220 թիւն ծնիցելոյն: Արդ անապականաւն նոյնպէս կալցի-
որպէս գրեցեալն. Ես ստեղծանեմ ոչ ի կորուստ ապա-
կանութեան, այլ անապականաւ գործեցեալք անապա-
կանացեալքն. և նմին ժառանգակիցք ի նոյն պատկեր
նորոգին փառաց ի փառս: Այսպէս ապականացուարունն
225 և անկատար անապականութեանն և կատարելութեան
տուաւ ի կուսածին միաւորութենէն, քանզի զմահկա-
նացութեանն և զապականութեանն և զչարչարականու-
թեանն շարժմունս անճառ միաւորութեամբն Բանն, որ-
պէս նախն ասացի լուծեալ զաղարեցոյց:
- 250 Արդ եթէ ըստ Վաղինտինոսին, և Ատերայն, և
Նստորին, և Սամոստացոյն, և Թէոդորոսին, և Արտե-
մայն, և Մարկեղեայն, և Դէոդորիտեայն, և Փոտինոսի,
և Ղևոնի Հռովմայացոյ, և դատապարտեալ ժողովոյն
Քաղկեդոնի ի հերձուածողական սահմանին հաստատեալ
235 մոլութեանն՝ լոկոյ մարդոյ ասել զմարմինն զճէրունոյն
ապականացու և անփառաւոր, և կամ ըստ Սէրիոսի
ամբարշտութեանն, որ ի գերեզմանէն ասաց միանալ և
փառաւորիլ, ապա ուրեմն նախ մարդ իբրեւ զմարդ լոկ,
և ապա աստուածացի յետոյ. ըստ այսմիկ և մահ մե-
240 ծարոյ քան զկեանս, և անշունչ գերեզման քան զկեն-

ցուցէ 214 հշ 186^բ 216 Ձ. զմիտս 219 Ձ. էթէ 223 Ձ. նմին
դժուարութեամբ ե կարդացում 226 Ձ. զմահկանութեանն 228 Ձ.
միաւորութեամբ. ն քանն. 230 Ձ. էթէ Ձ. ա. տերայն 231 Ձ.
սամոստացոն եւ թէոդորոսին նոյն գրով տղամիջում առեացրած ող-
232 Ձ. մարկեղեան եւ դէոդորիտեան 235 հաւանականաբար—մո-

դանի տաճարն, և դերեզման անապականածին և աս-
տուածածին, և կոյս մարդածին և ապականածին: Արդ
զիւրդ մարդիկ անապականութեան ակն կայցին, զապա-
կանութիւն ճաշակելով դեղ ըստ նոցա: Եւ զորոյ զերկ-
243 նաւոր Ադամայ զգենումը զպատկեր, զանապականութիւն
և զփառս ըստ Պաւղոսի, և զինչ այս ամենայն, եթէ ոչ
լքանելի և ընդունայն մոլորութիւն: Արդ եթէ որ ա-
պականացու դու զմարմինն Քրիստոսի Համարեսցի մինչև
ցյարութիւնն անկատար ըստ երկաթնակացն ամբարշտու-
250 թեան, ապա ուրեմն և մեղաց ընդունակ ասէ զնոյնն,
քանզի ապականութիւն ի մեղաց բնաւորեցաւ յազգս
մարդկան:

Այլ քանզի զանապականն զգեցաւ մարմին, զոր
նախ քան զյանցանսն ունէր մարդն առաջին, վասն այ-
253 նորիկ նովին եղև մարդ կատարեալ, զոր և Պետրոս յայա-
նապէս վարդապետէ եթէ Աչ մարմին Քրիստոսի ետես
զապականութիւն. սակա որոյ և անապականութեան ստո-
րանկեալ եղև. և անապական ասեմք անդստին յար-
դանդէ | սրբոյ և աստուածածին կուսին Մարիամու և
260 ոչ ասեմք յազգս թլփատութեանն և կերակրոյն և
ըմպելոյն և չարչարանացն ապականացու դու զմարմինն
Քրիստոսի: Եւ դարձեալ թէ ապականացու ասէք զյա-
զգս թլփատութեանն և չարչարանացն և կերակրոյն և

լորութեանն 245 Ձ. սգենումը 246 Ձ. էթէ 247 Ձ. էթէ 248 Ձ.
քի համարեսցի 253 Ձ. սգեցաւ 255 Ձ. նորին 256 Ձ. էթէ 2. քի
257 Ձ. սասկ 259 Էջ 187^ա: Այս իցից սկսած մինչև 192^բ էջ, ընդ
ամենը վեց քեր, 2-ը կրկնագիր է. Թուորք ծածկուած է դեղին, փայլուն
եւ մածուցիկ նիւթով եւ այդ մածուցիկ շերտի վրայ գրուած: Տակի գրու-
քիւնը ժամանակագրական ցանկեր են, ամենայն հաւանականորակամբ միեւ-
նոյն գրից: Այս առաջին եւ միակ անգամն է պատահում ինձ հայ 2-րում
քուոր-կրկնագիր: 261 Ձ. ընպելոյն 263 Ձ. թլփատութեանն

- ըմպելոյն, ապա զայս խոստովանիմք. նախ Մովսէս աւրի-
 265 նադրեաց զայս հրամանաւ Աստուծոյ. խոյ անարատ
 ասաց զՔրիստոս և հաւ զենեալ վասն փրկութեան հե-
 թանոսաց. սափորն մանանայիւ. և կարմիր մանեալ. Աս-
 տուած մարդացեալ. և փայտ նոճի: Այսքանք աւրինակ
 են Աստուծոյ Բանին. մարմնաւորութեան անապականու-
 270 թեամբ փրկել զհեթանոսս: Ասէ՛ Թլփատեղն Սեփորաւ
 զմահ արգել, որչափ ևս առաւել թլփատելն Քրիստոսի,
 որ ասէ՛ն Մարմին իմ՝ անապական կերակուր է, և արին
 իմ՝ անապական ըմպելի է: Արդ եթէ ապականութիւն է,
 զիարդ է քաւութիւն մեղաց. զոր Պաւղոս [ասէ], եթէ
 275 Որ մեռեալն էիք մեղաւք և ապականութեամբ՝ այժմ
 կենդանացայք թլփատութեամբն Քրիստոսի. զի թլփա-
 տելն զկարգս աւրինին է ընդ. իսկ խոցումն կողին և հո-
 սումն արեան և ջրոյն այսպէս ունի, նախ՝ ի կողէն զյան-
 ցումն ապաւառել, երկրորդ՝ արեամբն գնել զբոլոր զտի-
 280 եզերս, երրորդ՝ ջրովն վերստին ծնանել յորդեգրութիւն.
 իսկ պարատումն կամ բղխեալն՝ բազմապատիկք են առ
 ի յԱստուծոյ որք հաւատով պաշտին ի միջի մերում և
 ոչ քննութեամբ, զի բազում անդամ ի ժամ սոսկալի
 պատարագին փթընքն, և ի բաժակէն նոյնպէս արտաքս
 285 անկանելն ապականութիւն ասիցես, քաւ մի լիցի. այլ
 աստուածային[ն] կոտորի և ոչ բաժանի, բաշխի և ոչ
 հատանի, ուտի և ոչ ապականի անդուշալի և ոչ ա-
 նարդի. զի ապակ[ան]եալ անցեալն կոչի, ապականի ներ-
 կայն, ապականելի ապասնին. ապականութիւն ի վերայ
 290 ամենեցուն հասարակաց: Գարձեալ՝ ապականեալ ոմն նիւթ.
 ապականի կենդանի, անցանի և մոխիր լինի. ապակա-
 նելի՛ բնութեամբ ունելով յինքեան զյառաջիկային եղ-

264 2. ընպելոյն 2. խոստովանեմք 2. մովսէս 267 2. մանայնայիւ
 270 ել 7. 25. 279 2. ընքելն 2. էթէ 274 2. էթէ 277 2. խոսումն
 280 2. յորդեգրութիւն 281 Հմեղ. պարատել=թլփատել ըստ Հին
 Բռ-ի. 287 2. անդուշալի 288 2. ապակեալ անկեալն կոչի 289—
 290 2. ի վերայ ամենեցուն

- ծումն, իսկ ապականութիւնն՝ նոյն ինքն շուծումն մարմն-
նոյն յեղելութենէ յոչ լինելութիւն. զի այսպիսիքս ոչ
295 բարդին ի վերայ տնաւրէնութեան փրկին: Արդ ուր Տէր
է, անդ մեղք ոչ են. և ուր մեղք ոչ՝ անդ ապականու-
թիւնն ոչ մարթի ասել. այլ առ այս արդեաւք ասէ երա-
նելին Յոհան, զի Նա և յանմարմնութեանն իբրև մարդ
կերակրեցաւ առ Աբրահամ: Եւ յետ յարութեանն
500 թէպէտ եկեր, այլ ոչ ըստ կերակրոյն ապականացու է:
Արդ եթէ ըստ կերակրոյն ապականացու է՝ ապա և նախ
քան զմարմնանալն ապականացու է, և յետ յարութեանն.
որ քաւ և մի լիցի. և եթէ ըստ [աճմանն] ապականա-
ցու՝ ապա և ի միւս անգամ գալստեանն: Արդ ի լինելն
505 մարմին՝ եկաց մնաց Բանն Աստուած ի [յերկինս] առ աստուա-
ծութեանն իւրոյ և առեալ զմարմին և զգեցեալ. և ի
զգենուլն իսկ ցուցեալ անապական: Եւ ոչ ասեմք երկուս,
զոմն անապական և զոմն ապականացու, զի արատ ապա-
կանութեան ոչ գտանէր ի սուրբ մարմինն:
- 510 Նորին. Ծնեալն ի Հաւրէ՝ անճառ յիւր անձնն և
յէութիւնն, ծնաւ այսաւր ի կուսէն անճառ և անապա-
կան և անքնին. ոչ էն Աստուած կարեաց համբեր,
քանզի աստուածապէս ծնաւ զԱստուածն, և ոչ կոյսն
զապականութիւն կրեաց, քանզի հոգեպէս ծնաւ զհո-
515 գեղէնն. ծնաւ կոյս՝ ոչ որպէս ինքն կամէր, այլ զոր
աւրինակ ծնունդն կամեցաւ. ոչ ի բնութենէ մարմնոյ
վարէր և ոչ ընդ հարկաւ բնութեանն մտանէր: Իսկ արդ

294 2. յեղելութենէ յոչ լինելութիւն 295 2. ի վե-
րայ տնաւրէնութեան 300 2. թեպէտ 301 2. էթէ 2. ա-
պականացու 303 2. էթէ ըստ . . . մանն 304 եջ 187^p 305 2.
հաւանականաբար ի յերկինս (այս բառը գաղափարագրով) առ աճու-
թեանն 306 2. սգեցեալ 307 2. ի սգենուլն 312 2. են ած 314 2.
հոգեպէս ծնաւ զհոգեղէնն 315 2. կամեր 316 2. ի բնութենէ

գոլով ի մերն, զոր երանելին Երիանոս ասէ. Քանզի արիւն
ոչ եղիցի, բայց եթէ յերակաց և ի մարմնոյ, և յայլ ևս
320 ի մարդոյն գոյացութենէ, զոր ճշմարտապէս եղեալ Բանն
Աստուծոյ, և արեամբն իւրով փրկեաց զմեզ: Արդ այս-
պէս ճշմարտապէս յառաջանայ Բանն Աստուծոյ, զի ճշ-
մարիտ է, զի [ի] ձեռն Հասարակութեան մեք կցորդութիւն
անապականութեան առցուք: Եւ դարձեալ՝ եթէ ոչ էր
325 միաւորեալ մարդն ընդ Աստուծոյ, ոչ էր կարացեալ
կցորդութիւն ընդ անապականութեանն ունել:

Եւ երանելին Եփրէմ ասէ ի ձառն որ ի սուրբ Աստու-
ծին յազաբս անապականութեանն. եկն անապական յա-
նապական տեղի, զի ուր անապականութիւն՝ անդ դա-
330 զարեալ Հանգեաւ աստուածային զաւրութիւն. ոչ մարմ-
նովն յեղափոխեալ ի ստուեր, այլ ի ձեռն այցելութեան
նմա զիւրոյ գալստեանն զգայութիւն շնորհեալ:

Նորին. Կոյս սպասաւորեաց բնութեամբ աստուա-
ծութեանն, վասն այնորիկ և բնութիւն անապական ետ
335 նմա. անդ զԱդամ՝ կարգեաց ընդ ապականութեանն կե-
նակից լինել. իսկ ի Մարիամու զանապականութիւն աւ-
րինադրեաց: ԶԱդամ՝ Աստուած Հարկանելով երկրի ա-
ւանդեաց, և յաղաքս յանցանացն մահկանացու առնելով
ապականութեան Հնազանդեցոյց, ի դադարել մեղաց և
340 դործ ապականութեանն և մահուն դադարեաց:

Նորին. Եկն Հայսն երկնային և ապականեաց զՀայսն
մեղաց, և նովաւ [թրին Հացք] պատարագին. իմացիր
զոր ասեմս և հաւատս՝ պատմութեանս. անխմոր է
Քրիստոս՝ ոչ գոլով յապականութենէ և ի ցանկութենէ
345 յաւընթերակայ յաւիտենէս. ի Հայսի է յանապականու-
թեան, զի նովաւ ծագեաց յարութիւն. բայց զինչ ա-
սեմ՝ զնա ի Հայսի քանզի ինքն է Հայս յարութեան,

318 2. Երանոս ուղղուած նոյն գրով Երիանոս 324 2. ոչ եր 325 2. ոչ եր-
կարացեալ 332 2. սգայութիւն 335 2. նմայ 339 2. հնազանդեցոյց
342 փակագծուածը դժուարընթեռնի՝ 343 2. հաւատայ 344 2. յապա-

զի ի ձեռն բնակեցելոյ աստուածութեանն զկեանս [յա-
ւիտենականս] ի մարմնի միացուցեալ խառնեաց:

- 350 | Եւ Երանելին Աւանան որ առ յերգն Երգոցն խառնեցն
առ. Եւ արքայ Սողոմոն [գ]աճաւորակ արար, [իբրեւ]
գաճաւորակն է մարմինն, զոր զգեցաւ Բանն, առ ի փայ-
տիցն Լիբանանու զանփուտ և զանապական որ ի կուսէ.
սիւնս նմա արծաթիս. զնոյն ինքն զմարմինն անապական
355 քան զայլ մարմինս յոսկոյ. քանզի նոյն ինքն մարմինն
բարձեալ լինէր առ ի Բանէն Հաւր. վասն այսորիկ և ա-
նապական խոստովանելի է, զի ամենայն ապականութեանս
և մեղոց բացարարձիցէ:

- Նորին. Բանն՝ որ ի մարմնին ի վեր քան զբնութիւնն
360 մաճկանացու մարմնոյն, արար զմարմինն իւր անմաճ և
անապականացու. լռեցոյց և ջնջեաց ի մարմնոյն զմաճ
զբնական և զապականութիւն. վասն զի զգեցեալ էր և
միաց[ուց]եալ էր զմարմինն Բանն Աստուած, որ ի վեր էր
քան զբնութիւն մարդկան, վասն որոյ եղև մարմին անա-
365 պական որ ապականացուն էր և յաղթաճարեցաւ մաճ
ի բնութեան ի մարմնի մաճկանացուի, վասն զի Բանիւ
Աստուծոյ կեանք թագաւորեցին ի նմա:

- Նորին. Ոչինչ կարէ ապականել զճողի և զմարմին,
բայց մեղք. վասն զի մարմնանալն Քրիստոսի յանամուս-
370 նութենէ և առանց մեղաց էր. ոչ գտաւ ի նմա ապակա-
նութիւն, զի ոչ կարէ մաճ բնակել ընդ կեանս և ոչ ա-
պականութիւն ընդ անապականութեան:

Նորին. Իբրեւ կատարեաց Տէրն զմեծ խորհուրդն և
ճաշակեաց ընդ աշակերտսն, առեալ հաց յանապական

կանութենէ և և ցանկութենէ 349 փակագծուածք մաշուած,
որ լրացնում ենք Հայկ. Բռ.-ից, տես «Հայս» 350 եջ 188^ա 351 Ձ.
արքա Ձ. իբրեւ ոչ ապահով 352 Ձ. սգեցաւ 362 Ձ. Եւ զապ և և
զապականութիւն վասն զի սգեցեալ էր 363 Ձ. միացեալ էր Ձ.
և վեր էր 365 Ձ. էր 369 Ձ. յանամուսնութենէ

753 ի ձեռան իւր և յամբիծ, հայեցաւ յերկինս և դոհա-
ցաւ, ետ աշակերտացն իւրոց և ասէ. Առէք, կերայք
ի դմանէ ամենեքեան, այս է մարմին իմ անապական. սոյն-
պէս և զբաժակն առ յանապական և յամբիծ ի ձեռան
իւր, աւրհնեաց, ետ աշակերտացն իւրոց և ասէ. Այս է
580 արիւն իմ նորոյ ուխտի, որ վստն ձեր և բազմաց հե-
ղու ի [[թողու]]թիւն մեղաց, արբէք ի սմանէ ամենեքեան:
Նորէն. Եթէ վստն մեր էջ Բանն Աստուած և անա-
պականելով զգեցաւ մարմին ապականացու, զոր և Պաւ-
ղոս ասէ՝ Պարտ է ապականութեանս այսմիկ զգենուլ զա-
585 նապականութիւն և մահկանացուիս [այսմիկ զգենուլ
զանմահութիւն]:

Եւ Երանելին Յերոնիմոս Եպիսկոպոս ասաց որքոյն Դիո-
նիսիոսի որ աս ի յաստատանքանս ասէ. Որ ամենեցուն
պատճառն և վերալիակատար աստուածութիւնն Յի-
590 սուսի, որ զմանաւոր բոլորին միացուցեալ հոմաձայն, և
ոչ մասն և ոչ բոլոր ելով, և մասն և բոլորապէս ամե-
նայնն, և մասն և զբոլորն ընքեան ի միասին առեալ, և
առաւելապէս ունելով և նախարար ունելով, և բոլո-
րիցս գոյացելոցս անապականապէս եղեալ, և վերագոյ
595 ամենայն գոյութեանց ամբարձեալ. անձառելի, գերամիտ,
գերակեաց, գերագոյական, գերաբնապէս ունելով զգերա-
բնութիւնն, գերագոյաբար զգերագոյութիւնն, վստն զի
մինչ ըստ բնութեան է. սակս մարդասիրութեան եկն | և
ճշմարտապէս գոյացաւ և յարարածն անուանեցաւ. քաւ-
400 եալ եղիցի ապա ի մէջ առաւելեալն մտաց և բանիւ
աւրհնելով. և անշփոթապէս մեզ հաղորդեցաւ, ոչինչ
պակասեալ ի լիութենէն որ առ մեզն խոնարհեցաւ. այլ
զի և ըստ մեզ ամենեցուն նոր և նորագոյն ի մերում

377 2. ամէնեքեան 380—1 2. հեղութիւն 381 2. արբէք ի սմանէ
ամէնեքեան 382 2. էթէ 2. էջ 383 2. սղեցաւ 384 2. սղենուլ 385
2. մահկանուցիս: Լրացնում եմք Առ. Կորնթ. ԺԵ, 53 համարից: 387
2. Եպիսկոս ուսուց 388 2. ամէնեցուն 391 2. բորելով աւելացրած
վերելից ուլ—բոլորելով 2. ամէնայն 394 2. ապականապէս աւելացրած
վերելից ան—անապականապէս 395 2. ամէնայն 398 էջ 188^p 400 2.
ի մէջ 401 2. անշփոթապէս 402 2. Եւ լիութենէն 403 2. ամէնեցուն

բնութեանս, գերաբնութեամբ զոյր որ ըստ բնութեանն
 405 անապական գերաբունն, զբոլորսն մեր ի վեր քան զմեզ
 առնլով առ ի մէնջ:

Եւ Երանելին Դիոնիսիոս Գրէ առ Գայիոս ասիւսագ-
 Բայց մեք զՅիսուս ոչ մարդոյ նման ձեւացուցանեմք, վասն
 զի ոչ մարդ միայն և ոչ գերազոյակ կամ մարդ լոկ, այլ
 410 Ճմարտապէս ի վեր քան զմարդիկ, ի վեր քան զգոյու-
 թիւն գոյացաւ, և ի վեր քան զմարդն ներգործէր զմար-
 դոյն. և զեկուցանէ կոյսն անապականաբար ծնանելով
 ոչ կարաւտութիւն լուսոյ, ոչ այլայլութիւն կամ ապա-
 կանութիւն, վասն զի ի վեր քան զամենայն գիտութիւն
 415 է ամենակատարն առաւելութեամբ քան զամենայնս:

Եւ Մեծն Դիոնիսիոս Գրէ առ Քուստոս Եպիսկոպոսս-
 պէս Հռոմայ. Յղացաւ Աստուած Բանն ի սուրբ կուսէն
 և ծնաւ ի նմանէ մարդ կատարեալ. յղացաւ և ոչ զի-
 տացաւ, ծնաւ և ոչ չարչարեցաւ, և որպէս Աստուած
 420 և Տէր բնութեամբ պահեաց անապական զարգանդ կու-
 սին որպէս և էրն իսկ, և վկայէ Եզեկիէլ մարդարէն, թէ
 Դուռն այն եղիցի փակեալ, և ոք մի՛ մտցէ և ելցէ ընդ
 նա, բայց միայն Տէր մեր, նա մտցէ և ելցէ:

Եւ Տէր Յովնէֆ ասիւս անապանտո-լիսան Եւստակիոս
 425 յոս-լիէնէն ասէ. Ամենանուշակ անանջատելի բազդատու-
 թեամբ և մշտնջենական ունաւղի հանգիտութիւն որա-
 կութեան հայրունակ գծաւորութեան, ենթակացութեամբ
 յիշատակի և շարմանեալ տնաւրինաբար ներգործու-
 թեամբ, մարմին անապական յամենանուշակ մշտակուսէ

407 2. Երանելին Դիոնիսիոս 416 2. Դիոնիսիոս 416—7 2. Եպիսկո-
 պոսապետ հռոմա 421 2. որպէս 421—3 Հմմտ. Եզեկ. ԽԴ, 1—2:
 424 2. անապանութեան 425 2. յղութենէն 2. ամէնանուշակ
 426 2. մշտնջենական 426 — 7 Հմմտ. «Ունողի հանգիստութիւն
 որակութեան հայրունակ գծաւորութեան», Պարապմանց, ՀԲ. «հայ-
 րունակ», Համեմատել ևս Զարք. Հայկ. բարգ. էջ 517, «Յիսուայ եպիս-
 կոպոսի. Ամենանուշակ ամանջատելի բազդատութեամբ եւ այլն»: 427 2.
 ենթակացութեամբ 429 2. յամենանուշակ

430 և ի վեր քան զհամայնս գոյացեալ, ծոցածին Հաւր նա-
խայաւիտեանս որդի, իրիկածին մանուկ, կուսամաւր որդի,
Աստուած գոլով, վասն զի և աստուածածին կոյս:

Եւ Երանելին Աղետանոց ասէ. Կոյս մայր և Յուսէփ
հայր եղև մարմին գոլով Բանն, ոչ ըստ հնոյ ծննդեանն
435 ծնունդն, որով անապականութիւն քաղաքավարիւր, և
ծնաւ ոչ յաղտեղիս, այլ առ յԱստուծոյ գործարանս:

Նորին. Ոչ կարէ մահ բնակել ընդ կեանս և ոչ ապա-
կանութիւն ընդ անապականութեան:

Եւ Ապափինոս Եպիսկոպոս և Ժորգիւրոս ասէ վասն
440 Ժորժանաւոյն Քրիստոսի. Ի նմա էր մարմին հոգեւոր և ի նմա
էր աստուածութիւնն անփոփոխելի, և այն որ չարչարե-
ցաւն՝ ոչ ապականեցաւ. անապականելի ասեմք Աստուած
Տէր, որ նստի ընդ աջմէ Հաւր:

Նորին. Ճշմարտութիւն ծանուցաւ, շնորհն եկն, Աս-
445 տուած ելով որդի, Աստուծոյն Բանն մարմին եղև վասն
մեր, միշտ անապական, առանց ամենայն ապականու-
թեան:

Եւ Գրեգոր Նիսիայ | Երգիւ Երգոյ Լաւրճանութենէն որ
ասէ. Եղբաւորորդեակն իմ սպիտակ և կարմիր ընտրեալ
450 ի բիւրուց: Ուրախ լեր, ասէ, բերիլեալդ, առ նա հրեշ-
տալն. բացահանէ ձայնիւ զտրտմութիւնն, որ ի սկզբաւ
նէն արտափիծակեալ ծննդեանն, առ ի բոլոր բիւրուց
միայն այնպիսի եղեալն: Եւ սպիտակ և կարմիրն վասն
մարմնոյ և արեանն ազնուապէս անուանեալ, և բացընտ-
455 րեալ ի բիւրուց վասն անապական և անախտ ծննդեանն:

Նորին. Ըստ նմին ներգործէ զաստուածութեանն
ղբարիսն ուղղելով, զի [ի] ձեռն մարմնոյն անապականու-
թեան՝ մահուն ստորալուծումն, իսկ ի ձեռն անձին՝ զոր

429—432 Հմմտ. «Յամենանուշակ մեհակուսէ, երիկածին մահուկ,
կուսամոր որդի՝ աստուած գոլով». Պիսառ. ՀԲ. «մեհակոյս»: 433 Ձ.
Էրանէլին 439 Ձ. ապա փինոս Խպիսկոպոս 448 եջ 189^ա Ձ.
Թարգմանութենէն 449 Ձ ընդերեալ 450 Ձ. առ նայ հըշտակն 451
Ձ. ի սկզբանէն

առ ինքեանն պատճառ զմականջեալ որ առ ի դրախտն
460 զմարդկան զվերստին զգարձն:

Եւ Կիւրէղ ի Բանին, որ յաղագս Կայծին ասէ. Զի
զոր աւրինակ հուր մերձեցեալ ի փայտ և ներսամտեալ
ի նմա, բռնահարեալ ահա զնա, և ոչ արտակացուցէ
զնա գոլն փայտ, իսկ փոխանակացուցեալ առաւել ի հրոյն
465 երեսս իսկ և կարուծիւն. այսպէս իմացիս և ի վե-
րայ Քրիստոսի, իբր բնութիւն մարդկային ի ձեռն կու-
սական արգանդի ծնիցեալն զկուսութիւն մաւրն պահեաց
անապական, քանզի միաւորեալ անձառարար մարդկու-
թեան Աստուած՝ պահեաց զնա. այսպէս գոլ ասացաք,
470 քանզի մնաց ինքն որպէս էրն:

Եւ Սեբեքիանոս Եպիսկոպոս ասէ. Ոչ աւրինաւք բնու-
թեանն ճանապարհորդեցաւ, այլ ի վեր քան զաւրէնս
ընթացաւ. ծնանի կոյս անփորձ աղջիկ, ծնանի կոյս ան-
տրամապականելի զանապականն, ծնանի կոյս անտրամա-
475 պականելի զանարատն, յաղագս որոյ Պաւղոս ասէ. Ու-
նիմք քահանայապետ այսպիսի՝ սուրբ, ամբիժ, անարատ,
որոշեալ ի մեղաւորաց:

Եւ Յուստովանիմք իսկ եթէ զբնութիւն մարդոյն ճար-
480 տարապետեաց, զբաղկացեալն յանձնէ անապականէ, և
ի մարմնոյ և երկրայնոյ անմեղ շինեաց և անապական,
որպէս ի սկզբանն նախ քան զաստուածային պատուիրա-
նաւն զանցանելն, զոր յառաջին ստ[եղծ]ուածին ան-

460 2. զվերստին 463 2. արտակացուցէ 461 —
465 Հմմտ. «Եւ զոր օրինակ հուր մերձեցեալ յերկաթ՝ ոչ ի բաց
բառնայ զբնութիւն երկաթոյն, այլ ներսամտեալ խառնի հրոյն որա-
կութիւն առ բոլոր որակութիւն երկաթոյն». Խոսրովիկ, էջ 72, Վա-
ղարս. 1899: «Կարուծիւն—որակութիւն»? 465 2. ի վերա 471
2. Մեբեքիանոս Եպիսկոպոս 473—4 2. անտրամապական ան-
տրամապականելի 474 2. զանապանն վերելից աւելացրած Կ—գա-
նապական 2. կոյսն տրամապականելի—կոյս [ա]նտրամապակա-
նելի 475—7 478 2.
Էմի Եպիսկոպոս 479 2. էթէ 482 2. իսկսբանն 483 2. յառաջինս

մեզն ունէր Աղամ և անապական:

- 483 Զնոյն և Յոհան Իսապատէր ասէր. Մեք ոչ պարտիմք
ապականութեան մասունս զաւղել ի Քրիստոս, զի ոչ
աւճապատիր մերկացելոյն ի փառաց տերեւապատն Աղա-
մայ դարձելոյն ի հող համեմատի երկրորդ Աղամ այլ
աստուածաստեղծին Աղամայ համեմատի ճշմարիտ մարդն
490 կուսածին: Արդ՝ և թէպէտ յապականութենէ մարդկան
զգեցաւ մարմին՝ ինքն միշտ անապական ասի, ապակա-
նացու ոչ երբեք, ըստ նախ գրեցելոյն, թէ Մարմինն նորա
ոչ ետես զապականութիւն, զի զմեզ անապականս գոր-
ծեցէ զճնեալս վերստին յապականութեան սերմանէն՝
495 կենդանի և մշտնջենական Բանն Աստուծոյ. և անապա-
կանն ոչ ապականացու ասի վասն յապականութենէ զգեն-
լոյ զմարմինն, զի ապականութեան պատճառ յանցումն
է, զի յանցանք ծնան զապականութիւն: | Արդ զյան-
ցանացն բերս վասն խառնելոյն ընդ անապականութեանն
500 միշտ անապական գործեաց:

Եւ երանելին Պրոփէ ասէ ի պատմականին. եթէ ոչ էր
կոյս մնացեալ Մարիամայ մաւր Տեառն՝ սոսկ մարդ էր
ծնեալն, և ոչինչ հրաշափառագոյն ծնունդն, ապա եթէ
զկնի ծնանելոյն եկաց մնաց կոյս՝ նա անապականաբար
505 ծնաւ:

Նոյն. Քանզի Էմմանուէլ զբնութեանն զգրունս ե-
բաց որպէս զմարդ և զկուսութեանն փակս ոչ խզեաց
որպէս զԱստուած, այլ այնպէս յարգանդէն ել արտաքս,
որպէս ընդ լսելիսն ի ներքս եմուտ. այնպէս ծնաւ որ-
310 պէս յղացաւն, անախտաբար եմուտ և առանց ապակա-
նութեան ել:

տուածին 484 2. անապան 487 2. աւճապատիր 2. աղամա
489 2. ածասեղծին 490 2. յապականութենէ 492 2. նախ
սողափոյն 493 2. գործեցէ 494 2. վերջստին 495 2. մըշ-
տընջենական 496 2. յապականութենէ սղենլոյ 498 եջ 189^բ
499 2. խառնելոյն կամ խառնելայն 501 2. էրանելին 2.

Նորին ի թղթոյն որ առաջին Սահակ. Զարմանամ
ընդ ոմանս որ ասեն, թէ ըստ մերոյ բնութեանս էր մարմ-
նանալն Քրիստոսի: Իսկ եթէ ըստ մերոյ բնութեանս էր՝
515 յիրաւի ասեն ապականութիւն ի մարմնին Քրիստոսի,
քանզի ապականութիւն յամուսնութենէ լինի: Ապա եթէ
ի վեր է քան զմեր բնութիւնս՝ ի վեր է և քան զապա-
կանութիւնս:

Նորին. Մեզ քա՛ն լիցի յայն բնութիւն Միածնին
520 ապականութիւն խոստովանել: Մեզ քա՛ն լիցի վասն չար-
չարանացն և մահու՝ զոր կրեաց իւրով կամաւք՝ ապա-
կանացու ասել:

Եւ Դաւթեալ Պետրոս ի Ծննդեան ճառին առ. Որպէս
ի սկզբանն Բանն արտաքս եկեալ ի ծոցոյ Հաւր անբաժա-
525 նաբար ասէր՝ Եղիցի լոյս, և մի ըստ միովէ զվեցերեակն
յանկէր առուրց սքանչելադործութիւնս, զոր ի ձեռն տա-
րաւրէնութեան ապականեալ կորոյս նախահայրն, վասն
որոյ անտանելի բերելով որդոյն քան զմարդասիրութիւնն
անապականաբար մարմնացաւ ի սրբոյ կուսէն:

530 Նորին. Հին աւրէնքն և նոր բանն առ ժամայն առ-
բինալն մշտնջենաւոր շնորհի անապական տէր:

Դաւթեալ Փելեգիանոս առ. Վասն զի սիրէր զպատ-
կեր իւր՝ նմանեցաւ նմա, և վասն զի անապականելի է՝
ոչ փոխեցաւ:

Ի տաւնին ուղղուած ի տաւնականին 2. էթէ 514 2. էթէ 516 2.
յամոսնութէնէ աւելացրած և 2. էթէ 524 2. Ի սկսբանն 525 2.
զվեցերեակն 529 2. անապաբար 531 2. մշտնջենաւոր 523—
531 Այս հասուածն է իմ «Պետրոս Սիւն. եպս.» հջ 42, Վաղարշ.
1902. 533 2. անապականելի

553 Նորին. Մարմնացաւ ի սրբոյ կուսէն երկրորդ Աղամ
նոր մարդ, որ ի վեր է քան զապականութիւն, և էառ
մարմին անապական, հոգի առանց մեղաց:

Նորին. Զի թէպէտ և ասին կիրք նորա, անուանքն
նմանին ըստ այլոց կարեաց մարդկան, այլ խորհուրդ դոր-
540 ծոյն ոչ նմանին մերումն: ոչ քաղցն, ոչ ծարաւն, ոչ
աշխատութիւնն, զի Որդի Աստուծոյ՝ հզաւր և կարող
միացեալ ի մարմնի ըստ անապականութեան, զոր նախ
քան զդատալձիռն ունէր մարդն, զնոյնն եցոյց Բանն
յանձին իւրում:

543 Եւ Զեհն Ռաբա-որ ասէ. Քանզի ճշմարիտ մարմնա-
ւորութիւնն անապական և առանց մեղաց, որ յԱստուա-
ծածնէն եղև, յաւելուած որդոյ ոչ արար: Չարչարե-
ցաւ որպէս զմարդ և իւր չարչարանաւքն խափանեաց
զմահ և զչարչարանս մեր: Մեռաւ և մահուամբն իւրով
550 սպան զմահ և մնաց անչարչարելի և անմահ որպէս զԱս-
տուած:

Եւ այլ ոմն վարդապետ ասէ. Քանզի մաքուր և արար-
չական և անապական մարմինն, որ զմեր զապականու-
թիւնն և զմահ յիւր անմահ մարմինն էառ յանձն ան-
555 յանցութեամբ, զի յանմահութիւն զմահու արժանիս
փոխեացէ, վասն զի զմարմնս մեղաց առանց մեղաց առ-
նելով զմեղացն բեկանէր զդատապարտութեան կնիք: Այս-
պէս անապական և անմահ մարմնովն յանձն էառ զմահ,
զի զմեռեալն յապականութենէն մեղաց յառաջինն վե-

545 — 551 Հմմտ. «Քանզի նշմարիս մարմնաւորու-
թիւն, անապական եւ առանց մեղաց որ յաստուածածնէն
եղև, յաւելուած որդոյ ոչ արար, այլ եկաց մնաց երրոր-
դութիւնն երրորդութիւն եւայլն: (Տե՛ս Գիր միաւորութեան Զե-
նոն կայսեր, Գիրք Թղթոց, հշ 271):—«Չարչարեցաւ որպէս զմարդ
եւ իւր չարչարանօքն եբարձ զչարչարանս մեր. եւ մեռաւ եւ
մահուամբ իւրով սպան զմահ. եւ մնաց անչարչարելի եւ անմահ
որպէս զԱստուած». Թուղթ Անաստասայ քաղաւորի, Գիրք Թղթոց
հշ 278, Թիֆլիս, 1901: 548 2. չարանաւքն 550 2. և մահ 553
2. զմեր զմեր 555 հշ 190^ա 558 2. և մահ 559 2. յապականու-

360 քաղաքաճուսցէ յանմահոյթիւն և յանապականութիւն:

Նորին. Չարչարեցաւ Տէրն մեր և խաչեցաւ և մեռաւ ստուգապէս և ոչ կարծեալք, և ապականութիւն բնաւ ոչ գտաւ ի նմա, զի մարմինն որ ի մէնջն էառ առ նապականութիւն էր և փառաւոր ի նմանէ միութիւնն:

363 զի [ի] ձեռն արարչական մարմնոյն արարածոց արար փրկութիւն, և նովին մարմնովն յարեաւ և նստաւ ընդ աջմէ Հաւր: Ով անձառելի խորհրդոյս հրաշագործութիւն, յաւիտենից կենդանին զկենդանութիւն մեռանի իւրով մարմնովն, զի [ի] կենդանութենէ մեռեալքս ի

370 յաւիտենից կենդանոյն յանմահ փոխեցուք կենդանութիւն:

Թեոդորոս Բագեն. Է ըստ բնութեան, և ոչինչ ի սոցանէ կրեալք, որպէս վերագոյն ասացաք, քանզի անհաս լինելութեանն զինչ արդեալք ի սոցանէ լինիցի ըստ

373 բնութեան, այսինքն՝ անեղծին և անապականին ոչինչ ի սոցանէ ըստ բնութեանն, բայց ոչ այսպէս միշտ եթէ ոչ ըստ բնութեանն, այլ և ըստ կամենի, որպէս և ի զրեցելոյն ուսաք: Քանզի կրեաց զմարդկայինս կամաւորութեամբ զամենութեամբ (?) զամենայն, զքաղց և զծառ

380 ըաւ, և զաշխատութիւն, և զխաչ, և զմահ, բայց ոչ ըստ բնութեանն: Իսկ եթէ որ կամեցի զաճելութիւնն կիրս ըստ բնութեանն ասել, և կամ զանսալն ամանակի ըստ եկամտութեան, յորում տեղոջն խնդրեցին, քանզի ոչ են ի սոսա կիրք. իսկ կրիցդ ոչինչ է ըստ բնութեան:

383 Նորին. [ա.] Ըստ բնութեանն մահկանացու, ապականացու, ախտակիր և ըստ միաւորութեանն անմահ, անապական, անախտակիր: [բ.] Ըստ բնութեանն անմահ,

Թէն 2. վերադարձուցէ 562 2. ստուգապէս 569 2. կենդանութենէ 570 2. փոխեցուք 572 2. Թեոդորոս Բագեն.—Թեոդորոս Բագեն[ունեաց] կամ Բզնունեաց եպիսկոպոս, որ յիշուում է Մանագիւերսի ժողովում 726 թուին: 576 2. էթէ 581 2 էթէ որ կամեցի 583 թուում է պակաս:

անապական, անախտակիր և ըստ միաւորութեանն ան-
մահ, անապական, անախտակիր: [գ.] Ըստ բնութեանն
590 մահկանացու, ապականացու, ախտակիր և ըստ միաւո-
րութեանն մահկանացու, ապականացու, ախտակիր: [ա.]
Ըստ բնութեանն յերկուց, ըստ միաւորութեան մի: [բ.]
Ըստ բնութեանն մի, և ըստ միաւորութեանն մի: [գ.]
Ըստ բնութեանն յերկուց և ըստ միաւորութեանն յեր-
595 կուց: [ա.] Ի մահկանացուէ անմահ և յապականացուէ
անապական, յախտակրելոյ անախտակիր: [բ.] Եւ յան-
մահէ անմահ, և յանապականէն անապական, յանախտէ
անախտ: [գ.] Ի մահկանացուէ մահկանացու, յապակա-
նացուէ ապականացու, յախտակրելոյ ախտակիր:
600 Յայն լայր լայր-նէն հայրապետաց և լաւապետաց:

[Գ.]

Արդ՝ ասացից և ես.

Աղամ աստուածաստեղծ որ անապականն էր, ի
ստունդանել պատճառներսն ամենեւին զապականութիւն
ժառանգութիւն ժառանգեաց. ապա ի նորոգումն Աղա-
3 մայ | Աստուած զորդին առաքեաց և եկեալ առ մարմին
ի սրբոյ կուսէն Մարիամայ և եղև ճշմարիտ մարդ. ոչ
ինքն յապականութիւն դարձաւ, այլ զապականեալն ա-
նապական գործեաց. ոչ յամեաց յապականելի մարմնի,
այլ անդէն և անդ ընդ առնուն զիւր անձն անապական
40 գործեաց. ոչ լոկ յաւէտ քան զյաւէտ վերաբերեաց
զանձն իւր քան զաստուածաստեղծն Աղամն, որ անա-

2 2. հասուած ձևէ լուսանցում: 2—3՝ 2. ի ստունդանել
Հմմտ. Ստեփ. Սիւնեցու շարականը «ի ստունգանելն Աղամայ» եւ
այլն: 5 եջ 190^բ 6 2. կուսեն 10 2. յաւետ քան զյաւետ 11 2.
աղամ. նոր

պականն էր, այլ ամենեին իսկ հաւասար գտաւ անձինն
 Հաւր մարմնովն և անձամբ իւրով, որպէս էրն իսկ յեռ-
 թեանն հաւասար: Եւ զի հաւասար Հաւր գտաւ մարմ-
 15 նովն զոր առ՝ ոչ է պարտ ապականութիւն ասել յերկ-
 րորդ Աղամն, ոչ ի բանս և ոչ ի գործս: Բայց փրկելոցն
 որդոցն Աղամայ, զորս փրկեացն յապականութեանն, ոչ
 մի անգամ արար զանապականութիւնն, այլ ի մարմնա-
 նալոյն մինչև ի նստելն աջմէ Հաւր կենարար մարմնովն
 20 յամենայն ժամ արար զապականութեանն քակտումն:

Արդ համառաւտ բան այս է. թէպէտ և զկերպա-
 րանս ծառայի զգեցաւ անապական Տէրն՝ ծառայ ոչ եր-
 բեք ասի, այլ տէր և ազատ, ըստ այնմ եթէ Ազատ է
 որդին: Եւ թէպէտեւ առաքեաց Աստուած զնա ի նմա-
 25 նութիւն մարմնոյ մեղաց՝ մեղաւոր ոչ երբեք ասի, այլ
 ցանդ անմեղ ըստ գրոյն, թէ ի նմա մեղք ոչ են, և ոչ
 արար մեղս: Եւ թէպէտեւ զգեցաւ զհողեղէն բնութիւնս՝
 հողեղէն ոչ երբեք ասի, այլ երկնաւոր և տէր, և ստա-
 ցաւ հողոյ և հողեղինաց: Զի թէպէտ էառ զմարդկա-
 30 յին շունչ և համակեալ ունի յ[ի]նքեան՝ շնչաւոր ոչ ասի,
 այլ միշտ հողեւոր, ըստ այնմ եթէ Մարդն առաջին Ա-
 զամն ի շունչ կենդանի, երկրորդ Աղամն ի հողի կեն-
 դանարար: Եւ թէպէտեւ յարարածոցս եղև մարդ՝ ան-
 հնար է արարած ասել, այլ ամենեին անեղ և արարիչ
 35 և անձեռագործ ըստ գրոյն թէ Աստուած եմ ես և ոչ
 մարդ ի միջի ձերում սուրբս: Եւ թէպէտ ստեղծական
 և ստացական մարմին գոյացոյց ինքեան՝ ինքն ոչ կարէ
 ասիլ ստեղծուած և ստացուած, այլ ստ[եղծ]աւղ և

12 2. ամէնեւն 17 2. յապականութենէն 18 2. ի
 մարմնալոյն 22 2. սգեցաւ 23 2. էթէ 23 — 4 «Ապա ուրեմն
 ազատ են որդիքն». Մատթ. Ժէ, 25: 26 — 7 «Որ ոչն արար
 զմեղս». Առ. Պետ. Բ, 22:—«Որ ոչն գիտէր զմեղս». Երկ. Կորնթ.
 է, 21: 29 2. զմարդկալն 31 2. առաջինն 31—33 Առ. Կորնթ.
 Ժն, 45: 35 — 6 Ովսե ԺԱ, 9: 37 2. գոյացոյց 38 2. ստա-

- ստացաւդ, ըստ այնմ թէ Սա է որ ստացաւն, արար և
 40 ստեղծ զքեզ: Եւ թէպէտև երկու ծննդովք փառա-
 ւորեալ է, և Որդի Աստուծոյ և Որդի մարդոյ, սակայն
 խոստովանողական հաւատս յորժամ ասի հատուցանի
 ի կաթողիկէ եկեղեցոյ միաբանական պտուղ շրթանց ի
 հոտ անուշից ի պատարագ Աստուծոյ՝ ոչ [է] հնար եր-
 45 կածին ասել զՔրիստոս, բայց միածին և եթ. և ոչ եր-
 կուց որդոց հնար է կարծիս ունել, բայց միոյ. զի ընդ
 Հաւր ծննդեամբն փակեալ է կուսական ծնունդն, զի
 ասէ. Յորովայնէ յառաջ քան զարուսեակ ծնայ զքեզ
 և Դու ես Որդի իմ սիրելի: Եւ ոչ երկու բնութիւնք
 50 ի միաւորութեանն Քրիստոսի տեսանի, զի որպէս
 կատարեալ Աստուած իմանամք զՀայր և կատարեալ
 Աստուած զՈրդի և կատարեալ Աստուած զսուրբ
 Հոգին և երիս աստուածս ոչ յաւակնիմք ասել
 այլ մի, նոյնպէս կատարեալ Աստուած և կատարեալ
 55 մարդ իմանամք զՔրիստոս, բայց երկուս ասել ան-
 ձինս և երկուս բնութիւնս անհնար է ասել, | այլ մի
 անձն և բնութիւն մի: Արդ որպէս յապականութենէ
 մարդկան խոստովանել պարտ է զմարմինն և ապականա-
 ցու ոչ ասել, նոյնպէս և ի բնութենէ մարդկան զիտել
 60 արժան է զմարդկութիւնն և երկուս բնութիւնս ոչ ա-
 սել, զի որպէս ապականացու անվայելուչ է ասել՝ և եր-
 կուս բնութիւնս անվայելուչ է ասել. քանզի որպէս խառ-
 նելովն զապականութիւն եբարձ, միանալովն և ընկղմե-
 լովն զմարմինն յաստուածութեանն՝ զերկութիւնն եբարձ:
 65 Վասն այսորիկ սկիզբն հաւատոյ ի Քրիստոս յանապակա-
 նութենէն է և ի մի բնութենէն, և երկու բնութիւն և

ցու ա՛ծ այլ ստաւդ 48 2. զարուսեակ 48 Սաղմ. ձԹ, 3: 49
 Մատթ. Գ, 17. Մարկ. Թ, 6: 56 հջ 191^ա: 57 2. յապականու-
 թէնէ 59 2. ի բնութէնէ 60—61 2. ոչ ասել «նոյնպէս ի բնու-
 թէնէ մարդկան զիտել արժան է». լակեթեմերի մէջ առնուածը վերի
 տողի անուշադիր կրկնութիւնն է: 63 2. էբարձ 2. ընդդմելովն 64 2.
 էբարձ 65—6 2. յանապականութէնէ. ն. է և մի ի բնութէնէն

ապականութիւն արտաքոյ խոստովանութեան է: Եւ որ-
պէս զապականութիւն անյիշատակ առնեմք ի բանս հա-
ւատոյ և ոչ երբեք ապականութիւն ասեմք ի տէրունա-
70 կան մարմնին վասն անապական աստուածութեանն բնու-
թեամբ միանալոյն ի մարմնին, նոյնպէս և յետ միանա-
լոյն ոչ անջատեմք զբնութիւնսն ի միմեանց, և ոչ յեր-
կուս որդիս հատանեմք զմինն և զանբաժանելին:

Արդ՝ կամ սուտ արա՛ զճշմարիտ վարդապետսն, կամ
75 մի՛ յաչաղեր զփրկութեան դաւանութիւնն՝ վերստին
եկեալ անապականութեան մերոյ ի մարմինն Տեառն Յի-
սուսի, որ կորեաւ յիսկզբանն յանցանաւք առաջին: Թո-
ղում ասել և զարտաքնոցն, զի զապականութիւն եղ-
ծումն ասեն և բարձումն:

80 Զիւրդ և մարթի ասել զմարմինն ապականագործ
եղեալ, որ գեղեցիկն էր տեսանելեաւք քան զամենայն
որդոց մարդկան, և ճառագայթք որպէս ի լուսոյ հատա-
նէին, որ սպիտակն էր և կարմիր եղբաւորդի հարսինն
ընտրեալ ի բիւրուց, իբրև զլար կարմիր շրթունք նորա,
85 և ի բերանոյ նորա բղխէ արդարութիւն, և զաւրէնս և
զողորմութիւն ի լեզուի իւրում կրէ. արդ զիւրդ իշ-
խէր ապականութիւն տիրել ի մարմնին, որ արդարու-
թիւն ածեալ ընդ մէջ և ճշմարտութեամբ պատեալ զկողս
իւր, յորում մեղք դատապարտեցան և անապականու-
90 թիւն նովաւ ծանուցաւ, որով դրունք դժոխոց խորտա-
կեցաւ, և մահ լուծաւ, և յարութիւն ամենայն տիե-
զերաց հաստատեցաւ:

[Ա.] Արդ՝ որ ոք ասէ զմարմինն Աստուծոյ ապա-
կանացու յետ միաւորութեանն, և ասէ բաժանումն Աս-
տուծոյ և մարմնին, և ոչ առաւել խոստովանի՝ մի Աս-
տուած անապական և մի բնութիւն անմահ և մի դէմ

68 2. անյիշատ 73 2. զանբաժանալին 74 2. արայ 75 2. յա-
չաղեր ոչդոռած յաչաղեր 2. վերջստին 77 2. յիսկսբանն 78—9
Հմմտ. «Զի՞նչ է ապականութիւն.— եղծումն տառացելոյ կամ իրա-
ցելոյ»: Դաւիթ Հաբագի, ԼԸ, անսխալ: 84 2. ընդերեալ 87 2. և
մարմինն վերեւից աւերացած ն—է մարմնին 96 դեմ 2.

երկրպագեալ, զի Աստուած է և մարմին, մի բնութիւն
և մի դէմ՝ աներկբայանալի, — եղիցի նշովեալ:

[Բ.] Որ ասէ զմահն Տեառն կենդանարար և զչար-
400 չարանսն փրկարար ապականացու, և ոչ առաւել խոստո-
վանի, չարչարելեան անչարչարելի և մահուամբն անմահ,
որպէս զԱստուած որում ամենայն ինչ զիւրին է, — նշո-
վեալ եղիցի:

[Գ.] Եւ դարձեալ՝ Որ ոչ խոստովանի թէ որպէս
405 զէն ի յարութեանն, նոյնպէս և յառաջ քան զյարու-
թիւնն՝ կենդանի և կենդանացուցիչ, փառաւոր և կա-
տարեալ և անապական, — եղիցի նշովեալ: Ամէն:

982. դեմ 1012. չարչարելելեան 1072. անապանան կենի եւ նուի կա-
տարեալ միանմանութիւն: 93—107 Ստ. Իմաստասիրի այս նշովքներն
համեմատել այն նշովքներն հետ, որ գտնուում են «Խոստովա-
նութիւն ժողովոյն Անտիոքայ» գրութեան մէջ, տես Տաշեան
Ցուց. էջ 651, մասնաւորապէս 2 նշովքը զրեթէ բառացի նոյնն
է Ստ-ի Բ նշովքի հետ. «Որ ասէ զմահ տեառն կենդանացուցիչ
և զչարչարանս փրկարար ապականացու, և ոչ առաւել խոստո-
վանեացի, եթէ չարչարանաւք անչարչարելի և մահուամբ ան-
մահ, որ էն աստուած որ[ում] ամենայն ինչ զիւրին է, որ ոչ
այսպէս խոստովանի նշովեալ լիցի» (Ձեռ. Էջմ. № 751, 17, էջ
208^բ): Համեմատել նաև մասնաւորապէս Մանազկերտի նշովք-
ները, տես Խոսրովիկ, էջ 75, յառաջաբան:

107 Ձեռագրում հետևում է ճշգ հատուածը. «Այլ մեզ
մի լիցի պարծել—որ գործէք զանաւրէնութիւն», որ մի կտոր է
Դուինում գրուած Հաւատոյ նամակից, տես Սեբէոս, էջ 131—
133, ՍՊ. 1879:

Bucheinband von
JOSEF ERDMANN
BONN, Dollendorferstr. 144

